

VATANPARVARLIK, INSONPARVARLIK VA O‘Z MILLATIGA SADOQAT, SHAXS MA’NAVIYATI MUHIM MEZONLARI

Safarov F.F.

erkin tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Yuksak ma’naviyatning yetakchi, asosiy tarkibiy qismlaridan biri bu – vatanparvarlikdir. Shu bois vatanparvarlik tushunchasiga turli tomondan yondashdilar va talqin qiladilar. Bizningcha, vatanparvarlik deganda, insonning o‘z ona yurtini qadrlab shu ona yurt uchun, uning qanday sohasi bo‘lmasin o‘z kuchi va g‘ayratini ayamadan sarflashidir. Bu ta’rifda vatanparvarlikning barcha qirralari qamrab olinmasa ham, ammo vatanni qadrlash so‘zining o‘ziga keng ma’noda yondashilsa ta’rif to‘g‘ri tushuniladi.

Kalit so‘zlar: Vatan, vatanparvarlik, iymon, adolat, e’tiqod tushunchalari, yoshlar dunyoqarashlari, insonparvarlikning.

Vatanparvarlik tushunchasini yanada kengroq tushunish uchun Furqat, Fitrat, Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon, Abdulla Avloniy, Usmon Nosir, Hamid Olimjon, G‘afur G‘ulom, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov asarlarini mukammal o‘rganish lozimdir.

Vatanparvarlik insonning qon-qoniga singgan bo‘lishi lozim. Shu o‘rinda Sh.M.Mirziyoyev. ning: “Yurtga, Vatanga muhabbat, insonparvarlik tuyg‘ulari xalqimizning qon-qoniga singib ketgan azaliy xususiyatdir. Ana shu noyob azaliy fazilatlarni asrab-avaylash va yanada takomillashtirish farzandlarimizni ozod va demokratik O‘zbekistonning munosib o‘g‘il-qizlari etib tarbiyalash masalasi ma’naviyat sohasidagi ishlarimizning asosiy yo‘nalishini tashkil etmog‘i kerak”, - degan so‘zlari o‘rinlidir. Har bir insonning o‘z vatani bo‘lgandagina u haqiqiy vatanparvar bo‘la oladi. Vatanparvarlik, o‘zi tug‘ilib o‘sgan yurtini, yerini, elinie’zozlash, uning iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma’naviy taraqqiyoti haqida qayg‘urish, g‘amxo‘rlik qilish, taraqqiyotga o‘zining munosib hissasini qo‘shish, o‘z davlati, mamlakatining mustaqilligini saqlash uchun jon kuydirishi va kerak bo‘lganda unga o‘z hayotini bag‘ishlashidir.

Vatanparvarlik Vatan so‘zi bilan chambarchas bog‘langan bo‘lib, Vatan, ana shu vatanparvarlikni paydo qiladi. Vatan so‘zi arabcha so‘z bo‘lib, “ona yurt” ma’nosini bildiradi. Bu tushunchani ikki-keng va tor ma’nolarda tushunish mumkin. Kishi tug‘ilib o‘sgan uy, mahalla, qishloq nazarda tutilsa, bu tor ma’noda tushunishdir. Agar,

bir xalq vakillari doimiy holda yashagan, ularning ajdodlari azal-azaldan istiqomat qilgan hudud nazarda tutilsa, uni keng ma'noda tushuniladi.

Vatanparvar bo'lish bu – vatanni sevish, xalqiga munosib ish qilish, o'z vatanituprog'ini e'zozlash, qadriga yetish demakdir. Sababi, Vatan har bir shaxsning o'tmishi va buguni, kelajagidir.

O'z Vatani va millati oldidagi burchini anglab yetish har bir shaxsning oliy maqsadi bo'lishi zarur. Avvalo, shu shaxs o'z Vatanining bir bo'lagi ekanini his etishi, bu bilan faxrlanishi lozim. Vatanda kamol topganligini unutmashligi, o'z o'rnida aynan Vatan undan mehr va oqibat kutajagini esda saqlashi tabiiy holda bo'lishi kerak. Shunday qilingandagina shaxs baxt-saodatga erishishi mumkin.

Sababi ma'naviyat ham o'z tarixiga ega. U tarixiy madaniyatimizga, merosimizga borib taqaladiki, birinchi navbatda mazkur jarayonni ham unutmashligimiz lozim. "Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushunib yetishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi. Xotirasiz barkamol kishi bo'lmaganidek, o'z tarixini bilmagan xalqning kelajagi ham bo'lmaydi". Demak, vatanparvarlik ma'naviy xislatlar bilan bir butunning ikki qismidir.

Insonparvarlik tushunchasi ham keng qamrovli tushunchadir. Insonparvarlik– bu insonga bo'lgan mehr-oqibat, sadoqat, samimiyatdir. Insonparvarlik tushunchasida juda ko'plab tushunchalar o'z ifodasini topadi. Bu tushunchalarga misol qilib insoflilik, iymon-e'tiqod, ishonch, mehmondo'stlik, hurmat-izzat, odillik, adolatparvarlik, saxiylik, sabr-toqatlilik, o'zi va o'zgalarni tushunish, sadoqatlilik, mehnatsevarlik, sidqidillik kabilarni olish mumkin. Binobarin, bu tushunchalar insonparvarlikning shakllanishida muhim omillardandir.

Insonlar o'rtasida adolat va tinchlikni ta'minlash ham vatanparvarlik va insonparvarlikdir. O'z navbatida bu jarayonlar insonlarning ma'naviy va ma'rifiy axloqiy holatlariga ta'sir etadi. Shu bilan birga bu, yoshlarni insonparvarlik ruhida tarbiyalashning muhim bir vositasidir. Insonparvarlik normalari va burchlarining buzilishi o'zaro tenglikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ma'naviy tarbiyani izdan chiqaradi.

Insonparvarlik insoniyat tarixida hayot tajribasiga ega bo'lgan buyuk shaxslar, sarkardalar, allomalar tomonidan o'rta qo'yilgan va targ'ib qilingan. Ayniqsa, diniy kitoblarda insonparvarlikka katta e'tibor qaratilgan. Insonparvarlik g'oyalarini mukammal o'rta qo'ygan dinlardan biri Islom dinidir. "Qur'oni Karim" va hadislarda aytilgan ko'plab hikmatlar ushbu fikrimizni tasdiqlaydi. Insonparvarlik insonlarning o'zaro hurmatida, bir-birini qadrlashida, mehr-oqibatli bo'lishida, ko'maklashishida, hamdardligida, qayg'uiga sherik bo'lishida ko'rinadi.

Insonparvar bo'lgan shaxs Vatan tuyg'usini o'zida mujassamlashtirgan bo'ladi. U Vatandek ulug' ne'mat yo'qligini boshqalardan ko'proq tushunib yetgan bo'ladi. Vatan tuprog'i lazzatdir. Shu sababli ham insonparvar bo'lgan shaxs o'z

manfaatlaridan Vatan manfaatini ustun qo'yadi. Shu manfaat bilan yashaydi, ijod qiladi. U o'z ijodidan boshqalarni bahramand qiladi. U o'z ijodidan boshqalarni bahramand qiladi, o'zi esa qanoatli, ya'ni sabr toqatli bo'ladi.

II. O'z-o'zini anglash – bu o'z Vatani va shu Vatanda yashagan xalqning, millatning o'tmishi, uning madaniyati, urf-odati, hamda qadriyatlarini bilishi demakdir. O'z-o'zini anglash bu – o'z xalqining azaldan jahon hamjamiyati taraqqiyotiga qo'shgan hissasini anglashdir. O'z-o'zini anglash bu – o'tgan ajdodlar tarixini mukammal bilish, ularning ruhlari hurmatini o'rniga qo'yish demakdir.

Milliy o'z-o'zlikni anglash natijasida o'z mamlakati taraqqiyotini belgilash, uning mustaqilligi uchun kurashning namunasi beradi. O'z-o'zini anglash kelajakda o'z taqdirini o'zi belgilash uchun foydalaniladi, u mas'uliyatini oshiradi. Ajdodlar fidoyiligi, jonkuyarligidan xulosalar qilinadi.

O'z-o'zini anglash shunday bir noyob jarayonki, uning mohiyatiga yetish insonda bitmas-tuganmas mehr-muhabbat, shafqat, umumiy insonparvarlikni shakllantiradi. Insonlarda milliy anglash bo'lmasa, milliy manfaatlarni tushunish qiyin. Qachonki, milliy anglash yuksak bo'lgandagina kerakli vaqtda, ya'ni o'z millatining qadr-qimmatini pasaytirayotgan hodisa va harakatlar bo'lsa, uning ma'naviy va moddiy boyligiga zarar keltirsa, g'ururi poymol etilaversa, o'shanda birlashish, himoya qilish namoyon bo'ladi. Milliy istiqloq g'oyasini tushunib yetish ham talabning burchidir. Ammo, burch elementlarini, mas'uliyat jarayonlarining shakllanishini talabning shaxsiy ishidir, deb qo'yish ham o'rinsizdir. Kundalik faoliyatda har bir o'qituvchi tomonidan bu burch va mas'uliyatlar ma'lum imkoniyatlar topib "Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar" darsining ongiga singdirilishi lozim.

Fuqaroning shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradigan omillar turlichadir. Bular quyidagilardan iborat:

- fuqarolarga qonuniy hujjat va me'yorlarni "Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar" doirasida o'rgatish;
- urf-odatlar, qadriyatlar, allomalar fikrlarini tushunarli qilib singdirib borish;
- milliy burch tafakkurining dunyoviy burch tafakkuri bilan bog'liqligini uqdirish;
- burch va mas'uliyat haqida referat mavzularini tayyorlash hamda tegishli paytda fuqarolarga tarqatish, ulardan shu sohada referat yozishni talab qilish;
- jamiyat tarixida fuqarolar burchi va mas'uliyatlarini solishtirgan holda, ularni o'zgaruvchanligiga diqqatni tortish;
- burch va mas'uliyatning milliy istiqloq g'oyasini shakllanishi va jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini eslata borish;
- shaxsiy manfaat bilan jamoat manfaatlarining mushtarakligi haqida suhbatlar o'tkazish, shu sohada yozilgan asarlar, yaratilgan filmlar tavsiya etish va boshqalar.

III. “Iymon” arabcha so‘z bo‘lib, uning lug‘aviy ma‘nosi “ishonch” demakdir. Iymon mo‘min musulmon kishi tomonidan islom dinidagi 5 farzdan birinchisini aql bilan idrok etishi demakdir. Shu bilan bir qatorda muqaddas kitob Qur‘oni Karim, Hadisi shariflar orqali Olloh to‘g‘risidagi barcha-barcha vahiy larni, payg‘ambarimiz orqali bandalariga yetkazilganiga ishonish, ham ishonch-iymondir. E‘tiqodli, iymonli bo‘lish uchun inson turli ijobiy jihatlarni o‘zida mujassamlashtirib ongli ravishda anglab yetsa, u insonni e‘tiqodli deb e‘tirof etadi. E‘tiqod – bu o‘z fikr va qarashlariga ega bo‘lgan va biror sohaga hamda kishilarga nisbatan hurmatsizlik qilmasdan, ularni ham o‘zidek bilib, ularga qat‘iy rioya qiladigan kishilar fazilatidir. E‘tiqod, harakat qilish, tanlagan yo‘lida faoliyat ko‘rsatib o‘z g‘ayratliligini hayotda ko‘rsatishidir.

Insonlarda haqiqiy iroda, oliy fazilatlar: e‘tiqod, iqror va amal o‘zaro bog‘langanda, u kelajakka aql ko‘z gusi bilan boqadi. Davlatiga, xalqiga mehr-muhabbat bilan qaraydi, kerak bo‘lsa, jonini ham fido qiladi. Kelajakka ishonch, iymon, e‘tiqod, diyonat mehr-shafqatli bo‘lishga bog‘liq. Aslida “Iymon alohida bir fazilat emas, balki insonga xos bo‘lgan yetuk ma‘naviyat normalarining muayyan tizimidir. Iymonli odam komil inson bo‘ladi. Demak, iymon komil insoniylikni ifodalovchi barcha fazilatlarni o‘z ichiga oladi:.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoev, Shavkat Miromonovich. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq /Sh.M. Mirziyoev. – Toshkent : O‘zbekiston, 2017. - 56 b.
2. Sh.Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. T., "O‘zbekiston", 2021 yil.
3. Nizomov.F. Markaziy Osiyo mutafakkirlari talim-tarbiya va inson kamoloti haqida. "Moziydan sado", 1 (25) 2005 yil. 26-28-betlar.
4. V.Quchqorov «Ma‘naviyat va ijtimoiy taraqqiyot» «Jamiyat va boshqaruv» 2/2009 30 bet.